

Ковтун В.В., м. Дніпропетровськ

ГЕНДЕРНА ОСВІТА: МЕТА, ЗАВДАННЯ, ДОСВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ

У статті визначено роль гендерної освіти у формуванні суспільства гендерної рівності як суспільства, заснованого на рівних правах і можливостях усіх її громадян; підкреслена необхідність гендерної компетентності педагогів для гармонійного особистісного розвитку студентів.

Концептуальним напрямком розвитку вищої школи України визнано особистісно-орієнтоване навчання, основоположними засадами якого є увага до індивідуальних особливостей особистості, забезпечення автономності її ціннісно-сміслового розвитку, врахування її ідентичності. Підготувати особистість, здатну органічно вписатися в концепцію демократичного суспільства, вищі навчальні заклади можуть, включаючи гендерний компонент у зміст та систему організації навчально-виховного процесу.

Питання запровадження гендерної освіти в останнє десятиліття знаходять досить широке висвітлення в науковій літературі. Українськими науковцями проведено ряд конференцій, опубліковано монографії, збірники, статті, розроблено кілька навчальних підручників з основ теорії гендеру. Активно досліджують гендерні питання Т. Вороніна, І. Грабовська, О. Кікінежді, О. Кісь, Л. Кобелянська, Л. Кормич, С. Котова-Олійник, В. Кравець, І. Лазар, О. Плахотник, С. Сененко, Н. Стрельчук, Л. Смоляр, Н. Чухим та інші. У центрі уваги науковців теоретичні проблеми гендеру; аналіз гендерних трансформацій в Україні та світі; проблеми та досвід упровадження гендерного підходу в навчальних закладах; зміст гендерної соціалізації молоді; шляхи подолання гендерних стереотипів; розробка програм з гендерної педагогіки тощо. Знайшли своє висвітлення проблемні аспекти гендеру в літературі, мові, культурі.

Мета нашого дослідження: проаналізувати завдання, зміст та досвід запровадження гендерної освіти; актуалізувати важливість гендерного компоненту для гармонійного і повноцінного розвитку особистості, формування суспільства гендерної рівності, як суспільства заснованого на реальних рівних правах і можливостях усіх її громадян.

Гендерний підхід передбачає формування та утвердження рівних (не залежних від статі) прав і можливостей для самореалізації людини в професійній та громадській сферах, рівної відповідальності за родину, побут, виховання дітей.

В Україні закладені основи правового забезпечення гендерної політики, сформовані її основні засади. Найважливіші паритетні принципи та гендерні права громадян відображені в Конституції України; Законі «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», який набув чинності з січня 2006 року; міжнародно-правових документах, ратифікованих Україною. Разом з тим, практичне вирішення даного завдання не знаходить своєї належної підтримки як у верхніх ешелонах влади, так і у масовій свідомості.

У сучасних умовах світова громадськість розглядає гендерний паритет як важливе політичне питання, забезпечення реальної рівності всіх громадян. У Європейській Конституції, затвердженій Євросоюзом у 2004 році, підкреслено, що гендерний паритет став яскравим показником стійкості демократії та зрілості суспільства. Особливо актуальною є участь жінок у політичному житті держави на рівні прийняття рішень, зокрема у роботі парламентів. Комісія ООН щодо становища жінок стверджує, що в будь-якій країні законодавці починають приймати серйозні законопроекти щодо захисту інтересів дітей тільки тоді, коли кількість жінок-депутатів більша 20 %. Закони і державні програми, що стосуються інтересів жінок, починають з'являтися, коли доля жінок у структурах влади досягає 30 %. Це підтверджується і досвідом Скандинавських країн. Тут найбільш високе представництво жінок у парламентах – 41,6 % [1], і саме ці країни характеризуються високими соціальними стандартами, зваженою

гендерною політикою, глибокими і послідовними соціально-економічними перетвореннями.

Українські жінки поки що поза впливом на політичне життя держави. Згідно з дослідженням Всесвітнього економічного форуму «Глобальний гендерний розрив» (Звіт за 2009 р.) за участю жінок у складі парламенту Україна посідає 110 місце серед 134 країн світу, що досліджувалися [2]. Серед депутатів Верховної Ради України 8 % жінок. За даним показником вона поступається не тільки країнам Європи (21,95 %) та Америки (24,4 %), середньостатистичному показникові світу (18,7 %), а навіть арабським країнам, де у парламентах 11,1% жінок [3].

Відсутність впливу жінок на прийняття рішень, сприяє збереженню заниженого соціального статусу жінки, економічному дисбалансу, нерівномірному розподілу сімейних ролей, загостренню багатьох соціальних питань. Гендерний дисбаланс створює проблеми не лише з особистісною та соціальною самореалізацією чоловіків і жінок, а й з соціальною та психологічною підтримкою сім'ї, вихованням дітей, самореалізацією підростаючого покоління і в кінцевому рахунку – з психологічним здоров'ям нації.

Підвищити рівень обізнаності з гендерною ситуацією у суспільстві, виховати загальну гендерну культуру, сформувати громадянське суспільство, засноване на реальних правах і можливостях громадян, покликана система гендерної освіти, упровадження гендерних підходів у роботу навчальних закладів усіх рівнів.

Гендерна освіта визначається як теоретична концепція, освітня практика та просвітницька робота. Вона не обмежується запровадженням гендерних навчальних курсів, а передбачає, перш за все, формування нового світогляду, позбавленого ієрархії чоловічого і жіночого, формування гендерно-збалансованого середовища, врахування гендерного компонента у методиці виховання і навчання.

Науково-педагогічними працівниками, у тому числі і нашої області, напрацьовано певний експериментально-практичний досвід особистісно-орієнтованого навчання, упровадження гендерного компоненту в освітню галузь. Ця робота активізувалась завдяки підтримці Програми рівних можливостей і прав жінок в Україні, ініційованої Євросоюзом та Програмою розвитку ООН. Разом з тим вона потребує фундаментальних розробок, більш глибокого осмислення, вирішення багатьох нагальних практичних завдань, подолання розриву між теорією і практикою. Реалізується дана теоретична модель викладачами-ентузіастами, загалом же система освіти залишається досить консервативною і не дуже охоче сприймає гендерні нововведення. Відсутність ґрунтовної теоретико-методологічної бази гендерного компоненту освіти досить часто приводить до помилок у практичній реалізації.

Як відзначила координатор Програми рівних можливостей Л. Кобелянська, упровадження з 2000 року пілотного проекту «Гендерна освіта в Україні» засвідчило велику зацікавленість викладачів, студентів, адміністрацій навчальних закладів, керівництва Міністерства освіти і науки, українського суспільства в цілому у набутті знань з гендерної проблематики та введенні відповідних курсів у навчальні програми, з іншого боку, він продемонстрував неготовність навчальних закладів запровадити викладання гендерних дисциплін через відсутність як належного кадрового, так і програмного та методичного забезпечення [4, с.7]. В останнє десятиліття відбулися зрушення, певну позитивну роль відіграв Наказ Міністерства освіти і науки України № 839 «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту» від 10 вересня 2009 року. Опубліковані перші підручники з проблем гендерної освіти, успішно працюють Центри гендерної освіти у Вінниці, Дніпропетровську, Сімферополі, Тернополі, Харкові.

Запровадження гендерного підходу визначено науковцями однією з важливих складових особистісного підходу у вихованні та навчанні, гарантом створення сприятливих умов для гармонійного розвитку особистості і реалізації її творчого потенціалу. Гендерні підходи сьогодні впроваджуються у зміст

вищої освіти через дисципліни соціогуманітарного циклу: філософію, історію, соціологію, психологію, культурологію тощо. Сучасна система освіти вимагає від всіх педагогів володіння прогресивними педагогічними методиками навчання, сприйняття кожного студента у всій його цілісності і значущості як особистості, сприяння реалізації його творчого потенціалу без будь-яких упереджень. Важливим компонентом особистісно-орієнтованої освіти виступає її діалогічний характер, тому актуальним стає саморозвиток і самореалізація усіх суб'єктів навчання. Підготувати висококваліфікованих, творчих спеціалістів, з демократичним світоглядом, позбавленим патріархальних упереджень, можуть тільки викладачі, які володіють такими компетентностями.

Студенти приходять до вишу вже сформованими особистостями. У їх уподобаннях, переконаннях, життєвих цінностях досить часто віддзеркалюється стереотипне розуміння гендерних ролей, характерне для масової свідомості. Період навчання у вищому навчальному закладі має стати для молодшої людини часом розуміння і переосмислення тенденцій сучасного розвитку, розуміння переваг гендерного виміру буття. Гендерна соціалізація та розвиток гендерної ідентичності особистості створюють умови не лише до гармонізації міжстатевих відносин, а й до гармонізації самої особистості, до гармонізації її стосунків і з соціальним світом загалом.

Гендерна освіта має вирішити ряд взаємопов'язаних завдань:

- сформувати гендерну компетентність педагогів як системну роботу з отримання і розширення знань у сфері гендерних досліджень;
- сформувати гендерну чутливість усіх учасників навчально-виховного процесу як здатність усвідомлювати права особистості, моделювати впливи соціального середовища, реагувати на прояви сексизму;
- сформувати мотивацію молоді до рівноправної участі у всіх сферах життєдіяльності, реалізації своїх гендерних прав і свобод;
- мотивувати викладачів та студентів до гендерної самоосвіти;
- виховувати повагу до особливостей та індивідуальних проявів особистості незалежно від її статі.

Проведення гендерних перетворень вимагає об'єднання зусиль суспільства, держави та освітніх установ у подоланні сталих стереотипів щодо традиційного розподілу гендерних ролей у суспільстві. Процес цей довготривалий, вимагає зваженості і поступальності, тож саме нинішні студенти мають стати основою формування громадянського суспільства, заснованого на гендерному паритеті. Упровадження гендерних підходів у освіту сприятиме цілісному та гармонійному розвитку особистості, створенню сприятливих умов для її самореалізації та самовиховання, поширенню гуманістичних ідей у всі сфери буття.

Бібліографічні посилання:

1. Жінки в Парламентських Асамблеях. Дані Міжпарламентського Союзу станом на 31.10.2010 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ipu.org/wmn-e/world/htm>.
2. Глобальний гендерний розрив. Дослідження Всесвітнього економічного форуму Звіт за 2009 рік. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.weforum.org/en/Communities/Women%20Leaders%20and%20Gender%20Parity/GenderGapNetwork/index.htm>.
3. Жінки в Парламентських Асамблеях. Дані Міжпарламентського Союзу станом на 31.10.2010 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ipu.org/wmn-e/world/htm>.
4. Проблеми освіти. Науково-методичний збірник / Кол. авт. – К.: Науково-методичний центр вищої освіти, 2003. – Вип. 36. – 172 с.